

Spears Róbert élete és működése.

(1825—1899.)

Az ulsteri unitárius társulat a jelen évben Belfastban egy 62 lapra terjedő kis könyvet adott ki a néhainak igen jól talált képével. Címe: „Spears Róbert emlékezete“. E kis mű és saját személyes ismeretségem alapján — mint a ki 1870—1872-ig élveztem az ő lekötelező szivességét Londonban -- igyekezni fogok egy hű képet rajzolni e rendkívüli emberről. Az ő élete nagyon tanulságos. Abból megtanulhatjuk, hogy hitbuzgóság, igazi lelkesedés, kitartó munkásság és jézusi szeretet által milyen hasznos tagja lehet bárki az emberi társadalomnak. A néhai nem született unitáriusnak, de lelkesebb apostola az unitárius vallásnak a ködös Albionban nálánál nem volt. Mily heves védelmezője volt az unitárius névnek, mikor Angliában némelyek az unitáriusok közül más nevet akartak felvenni, az bámulatos!.. Spears a külföldi missiónak nagy pártolója volt; különösen a magyar unitáriusokkal nagyon rokonszenvezett.

Az emlékkönyv elején e sorok állanak: „Spears Róbert mindkét földtekén levő számos barátjainak, kik emlékeznek reá s elismerik az ő munkásságát: az örökké tartó szeretet és mély hála jeléül ajánltatik az ő szellemében“.

Az utolsó lapon pedig, Londonban, a *High-gate*-i unitárius templomban a szószék mellett a falba helyezett emléktáblára vésett következő felirat van:

„Állították ez egyházközségnek a tagjai szeretetük jeléül, Spears Róbertnek, ez egyház alapítójának és első lelki pásztorának. Itten lelkészkedett életének utolsó felében 14 évig, hirdetve, terjesztve hazájában és külföldön élő szóval, tanácsal, irásban és példaadással az új testamentumnak egyszerű keresztény igazságait. Szül. 1825. sept. 25. megh. 1899. febr. 25. „És felöltözé az igazságot, mintegy pánczélt... és buzgósággal volt körülövezve“.

Spears Róbert Lemingtonban, York-megyében született 1825. sept. 25-én egyszerű, de erős jellemű szülöktől, a kikről mindig a leggyöngédebb szeretettel beszélt. Apja, ki kovács mesterséget folytatott, kétszer nősült, s ő a nyolcz gyermek közül az 5-dik fiu volt a 2-ik feleségétől. Édes apja röppant erős és munkabíró ember volt; úgy, hogy három ember munkáját is el tudta végezni. Édes anyja, ki 92 évig élt, szintén szilárd jellemű, erőteljes asszony volt. Spears, még 1898. év őszén úgy nyilatkozott, hogy jó egészségéből ítélve, ő is el fogja érni édes anyja korát. Apja a skót presbyteri egyházhoz tartozott, de mivel közelben nem volt templom, a család *Newburn*-ba járt istentiszteletre. Ugyanebben a templomban eskették meg a hirneves Stephenson György mechanicust. Lemington falunak, hol Spears gyermekkorát töltötte, a népe vallásos és erkölcsös volt, a miről Spears mindig elragadtatással emlékezett. A mint előre is feltehetjük, Spears nevelése nagyon kezdetleges volt. De vele született értelmi és erkölcsi tehetségével a rendes nevelés hiányait kipótolta.

Szülői korán kovácsmesterségre adták, mely foglalkozása mellett minden szabad óráját olvasásra és tanulásra használta fel. Édes anyja ebbeli törekvését igyekezett elősegíteni, a menyinyiben megtakarított pénzéből a szükséges könyveket megszerezte fia számára. Ezen kívül a *new-castle-i* olvasó-könyvtárból is kölcsönzött ki könyveket. Legfőbb olvasmánya a *biblia* volt. Lassanként felfedezte magában a tanításra való hajlamot, s mivel különben sem volt nagy kedve a mesterségéhez, iparostanoneczokat kezdett tanítani, s később egy privat iskolát alapított. E foglalkozásából igen szép összeget gyűjtött. E közben, mint *Lay-preacher* (laicus, világi prédikátor) beszédeket tartott. 1845-ben *Newcastle*-ben Barker József unitárius és Cooke methodista lelkészek között vita folyt több napon át az unitarismus elvei felett. Spears e vitatkozásokat hallgatta, s úgy nyilatkozott, hogy őtet e viták, ki ekkor a methodista egyházhoz tartozott, meghódították. 1846-ban *Scotswood*-ban találjuk, mint egy iskolának a vezetőjét s vidéki prédikátort. Később a methodista szabályok szerint felavatták rendes lelkésszé.

1848-ban Spears életében egy forduló pont állott be. Ugyanis a hirneves szónok és apostoli buzgóságú *newcastle-i* unitárius lelkész, Harris György egy felolvasást tartott *Blaydon*-ban, nem

messze Spears lakásától. Spears saját szavait használva, meginterviewolta Harris lelkészt, s a feladott kérdésekre kapott válasz után így szólott: „Meg kell változtatnom hitelveimet“ — s csakugyan meg is változtatta, s a methodista prédikátorból unitárius prédikátor lett.

Harris alkalmat nyújtott, hogy több unitárius ekkleziában prédikáljon. Spears úgy találta, hogy az unitárius egyház az ő igazi vallásos otthona és hogy az unitárius hitelv az életnek igazi kenyere, mely az ő lelkét táplálja. Különösen el volt ragadtatva a felett, hogy az unitárius theologusok is hitelveiket a bibliára alapítják. A biblia iránti bámulata szenvedélylő vált. Ő a bibliát *teljes szivéből szerette*; s arról volt meggyőződve, hogy: „az a nagyszerű régi könyv“ (grand old Book) a mi könyvünk eleitől végig. Az *Unitárius kézi könyv*, „Az unitarius keresztények hitelve a biblia szerint“, tanuskodnak arról, hogy mennyire tanulmányozta a bibliát ebből a szempontból; 1852—56-ig Sunderlandban volt lelkész. 1856-ban alapította a „Christian Freeman“ cz. vallásos folyóiratot. 1858-ban Stoctonba ment papnak s itt volt 1861-ig. Ez idő alatt adta ki az Unitárius Kézi Könyvet, s alapította a „Stocton Gazette“ cz. lapot.

1861-ben Lawrence Clark Jakab báró értesülvén Aspland lelkész, s a Brit és Külföldi Unitárius Társulat titkára által a Spears rendkívüli sikereiről, a „Stamford Streeti Chapel“-be, Londonba hívták meg papnak. Hogy minő buzgóságot s erélyt fejtett ki s minő bámulatos eredményt mutatott fel a világ metropolisában, világos abból, hogy 1867-ben Aspland mellé megválasztották, a B. és K. U. Társulat segédtitkárává; 1870-ben, Aspland halála után megválasztották főtitkárnak, mely nagy fontosságú hivatalt 1876 márcz. 14-ig viselte, mikor bizonyos elvi kérdések miatt lemondott. A titkárságtól való visszalépése alkalmával az unitáriusok 20,000 forinttal jutalmazták meg. 1871-ben nagy összeget vitt Párisba az unitárius hitrokonoknak. 1873-ban kiadta sok ezer példányban a Channing összes műveit egy kötetben, egy shillingért, a mi nagyban elősegítette az unitárius hitelvek terjedését. 1874-ben a „College Chapel“-be, Londonba ment papnak. 1876-ban alapította a „Christian Life“ czimű heti lapot, mely jelenleg is fenn áll, „Christian Life and Unitarian Herald“ czim alatt. 1877-ben kiadta az „Unitárius jelesekről“ czimű művét. 1881-ben egy „Keresztény Conferen-

tiát“ alapított. 1882-ben Olaszthonban látogatta meg az unitárius hiveket, különösen Milánóban Bracciforti tanár barátját, ki mint unitárius lelkész működik. 1884-ben a Channing műveit újból kiadta negyedréti alakban. 1886-ban Miss Sharpe-al „Channing House—School“ ezimen egy felsőbb leány nevelő-intézetet alapított, Londonban, unitárius lelkészek leányai számára. (Ennek a jótékony hatását már magyar unitárius leányok is élvezték.) 1887-ben Lawrence báró az Egyesült Államokba vitte magával. Nagy lelkesedéssel ír ez érdekes útjáról. Milyen boldognak érezte magát, mikor Baltimore-ban abban a szószerében állott, a honnan a nagy Channing első unitárius beszédét tartotta! . . . Spears 1899. januárius 8-án prédikált utoljára. Februárius 25-én jobb létre szenderült.

Spears kétszer nősült. Szép családja volt. Boldog családi életet élt. Temetése nagy részvét mellett ment végbe. Három unitárius lelkész teljesítette a kegyeletes szolgálatot.

1896—99-ig a „Bible Magazine“-ba „Egy munkás élet emlékei“ ezimen megírta élete történetét. Ebben írja: „Ezelőtt negyven évvel léptem a papi pályára, azzal az erős tudattal és érzéssel, hogy én erre vagyok hivatva. Jól tudtam, hogy nem végeztem iskolai tanulmányokat; nem végeztem theológiát, de biztam az Isten segédelmében, s nem is csalódtam meg. Negyven évig voltam unitárius pap; s ha még negyven évig élnék, vagy az életet újra kezdhethném, akkor sem lennék egyéb, mint *unitárius pap*, kínálkoznék bármilyen jövedelmes állás.“

Collyer Róbert, a hirneves amerikai lelkész, a ki szintén kovács legény volt, azután methodista pap s végre chicagói és new-yorki unitárius lelkész, a már említett emlékkönyvben így ír Spearsról: „Az én jó szerencsém 1865-ben hozott össze Spears Róberttel, a mikor szülőföldemet (York-megyei volt) először meglátogattam. Londonban, a stamford-streeti templomban találkoztam vele először, isteni tisztelet alkalmával. Azonnal megbarátkoztunk s meg is szerettük egymást; mert én Spears testvért oly őszintének, becsületosnak ismertem meg, mint a tiszta napfény. Olyan embernek, a ki lekötelez és szeret. Talán a rokonszenv onnan is keletkezett, hogy életpályánk csaknem ugyanaz. Ő is az üllő mellett dolgozott, mint én; ő is kilépett a methodista egyházból, mint én; ő is tíz évvel előbb az unitárius egyház hive lett, mint én.“ Beszélgetve egyszer Holmes

Wendell Olivér költővel a mi egyházainkról és papjainkról, így szólt: „Collyer testvér, én szeretem az olyan ember predicationját hallgatni, a ki többet *hisz*, mint én; és nekem szükségem van az ilyeneket hallgatni, mivel nagy segítségemre vannak“. Nekem is fiatal koromban szükségem volt olyan segítőre, mint Spears Róbert és Clark F. Jakab. Spears engemet mindig a héber prófétákra emlékeztetett, mert ő is, mint amazok, meg volt győződve, hogy őtet az Isten hívta el a papi szolgálatra. Engem is mindig fellelkesített, valahányszor hallottam őt nagy tűzzel beszélni az *unitárius egyházak* virágzásáról Islandtól—Hindostanig. Clarke Ádám azt szokta mondani: „Az nem baj, bármennyi vasat teszesz a tűzbe, ha azokat jól kezeled s jól kalapálod“.

Azt hiszem, a mi „jó Ádámunk“ sohase dolgozott az üllőnél, de neki mégis igaza van, ha eltaláljuk az arra illő embert. Az én Spears barátom éppen az igazi ember volt a maga helyén. Neki sok vasa volt a tűzben, de azokat jól kezelte, s nem engedte, hogy szénné égjenek. Ő mindennemű munkájának elhivatott apostola volt, kiválasztva az Isten evangéliumának hirdetésére“.

Életrata szerint, az „Unitárius hitvallás“ ezimű művéből egy millió példányt hozott forgalomba öt év alatt; 320,000 tract-ot (röpirat); 100,000 példányt a Channing műveiből; 15,000-et az „Unitárius Kézikönyv“-véből; 40,000 példányt a „Szentháromság eredete“ című műből. Összes működése, tevékenysége koronájának a nagy Channing műveinek a terjesztését tartotta, a melyet ő gazdag pártfogóinak a segélye által eszközölt.

Gordon Sándor, papnevelő intézeti igazgató Spears felett tartott emlékbeszéde alapigéjeül Mózes I. k. 41. rész. 38. versét vette fel: „*Avagy találhatnánk-e ehhez hasonló férfit, kiben az Istennek lelke volna*“? Spears Róbert — így szól — az otthon egyetemén neveltetett és a szív kollégiumában. Édes anyja ez imára tanította gyermekeit: „*Isten áldjon meg mindenkit!*“ Spearsnek megvolt a maga álma, terve és tevékenysége. Ő nem kevesebbről álmódott, minthogy az unitárius vallás terjed el a világon; a lesz a jövő vallása. Terve szerint az isteni gondviselés az unitáriusok kis seregét választotta ki egy arany-kor megteremtésére; s ennek a megvalósítása érdekében minden lehetőt megkísérlt. A mi a tevékenységét illeti, — mondja Gordon — az

ő szolgálatainak lajstroma hihetetlenül hosszú és teljes. Dr. Martineau az ő titkárságáról mondotta, hogy a Társulat csak azóta érdemes a merész „Külföldi“ jélzőre, mióta Spears a titkár, ki a külföldi missiót eredménnyel teljesíti.“

Neki köszönhető főleg az Indiával való összeköttetés. Carpenter Mária, e kiváló műveltségű és sokat utazott nő vonta Spears figyelmét arra a munkára, melyet Indiában Rammohun Roy rajali kezdett. 1870-ben az ő hívására ment Keshub Chunder Sen, az ökesszavú hindu reformátor Angolországba, a hol addig kevésbé ismerték. Cobbe Power Frances írónő is közreműködött e dologban. S így előkészítették azt a látogatást, mely annyi üdvös eredményt hozott, melyről Spears emlékirataiban ezt írja: „Életemnek nincs egyetlen mozzanata se, melyre nagyobb gyönyörrel gondolhatnék, mint azok a napok, melyeket Sen látogatásának sikereért szenteltem. A fényes fogadtatáson, melyre sokan emlékeznek, jelen volt Lord Lawrence, Indiának volt kormányzója, Dean Stanley, dr. Martineau és mintegy husz más képviselő London minden felekezetéből. E gyűlés sikere biztosította Sennek a fogadtatást az ország minden városában és megnyitotta csaknem minden egyháznak a szószerkét az ő számára; és ez volt az, mely aztán sok más alkalommal helyet szerzett nekünk más olyan egyházak mellett, melyek addig semmi testvériséget se tartottak velünk. Attól a naptól fogva kezdett tudomást venni és közleményt adni a „Times“ a mi évi gyűléseinkről.“

Sen egy szép levélben köszönte meg, a mit Spears érte tett. „Mindenek felett — írta — önnek nagy hálával tartozom, a mit szavakban kifejezni nem is tudok. Ön mindig, mindig, mint kedves és rokonszénves barát állott mellettem; igyekezett minden kívánságomat betölteni, minden szükségemet kielégíteni. Ön nem engedte egy perezig is azt, hogy én idegen országban érezzem magamat. Nem felejttem el soha az ön őszinte, valódi testvéri szeretetét.“ — Sen hitfelei az indiai lapokban meleg részvétellel adóztak Spears emlékének.

Kenny Courtney, a ki a „Christian Life“-nak állandó munkatársa volt, így ír róla: „Szerdán délután a „Nunhead“ temetőben Spears Róbert sírjába temettem huszonnyolcz évi benső barátságunkat. Véleményem szerint, Spears okos tanácsadó, ügyes szervező, tevékeny szerkesztő, nemes szívű ember-

barát, az evangéliumnak lelkes és sikeres hirdetője, Krisztusnak typicus követője volt. De én meg vagyok győződve, hogy azok között, a kik e jelzőket olvassák, találkoznak olyanok, kik így szólnak magokban, mint én nyíltan kimondtam, hogy: „ő a legbölcsebb tanácsadó volt, a kit valaha birtam, és a legjobb ember, a kit valaha ismertem“. Ha valakinek közölünk meg kellene írni az ő siriratát, bizonyára az unitáriusok előtt már a 18-ik százban ismeretes eme sorokat írná:

„Menj tiszta lélek; menj nemes kebel;
Jóság, igazság áldva emleget;
Porrészeid e sír takarja el:
Nagyobb vesztes e földön nem lehet“.

KOVÁCS JÁNOS.

Egyházi beszéd.¹

Alapige: II. Mózes IV. r. 10. és 12. versei.
„Monda Mózes az Urnak: Kérlek Uram,
ne küldj engem oda, mert nem vagyok
ékesen szóló.

Kínok felele az Ur: Menj el, mert
én veled leszek s megtanítlak téged,
mit szólj!”

Keresztény testvéreim! Kedves Atyámfiak! Lelkem igaz örömével üdvözöllek titeket életemnek e legünnepélyesebb pillanatában. Midőn a bizalom fölajánlotta nekem ez egyház lelkesi tisztét, megvallom, fölemelőleg hatott reám ez megtisztelés, de nem titkolhatom el előttetek azt sem, hogy önkénytelenül támadtak föl lelkemben az aggodalmak s csak ekkor kezdtem igazán érezni, hogy mily nehéz lesz betölteni azt a hivatást, melynek apostolává lettem. Önkénytelenül merült föl lelkemben a kérdés: vajjon elég erős leszek-e arra, hogy a reám bízott nehéz föladatot megoldjam? Vajjon méltó utóda tudok-e lenni elődeimnek, s a pályán, melyet ők dicsőséggel futottak meg, követhetem-e őket? Vajjon kielégíthetem-e hívőimnek várakozását, előbbmozdíthatom-e egyházunk és szent vallásunk érdekét, egyszóval méltó leszek-e lelkesi munkásságom a bizalomhoz? Az öröm, lelkesültség és az aggodalmak nehéz tusájában méltán kiálthattam föl lelkemben a próféta szavaival: „Kérlek Uram, ne küldj engem oda, mert nem vagyok ékesen szóló!”

Aggodalommal bár, de mégis remélve, elfogadtam ez állást. És most itt állok előttetek ker. testvéreim, kedves atyámfiak.

Eljöttem hozzátok, itt vagyok közöttetek, hogy lelkem rokonságot kössön lelketekkel.

Mózes próféta, midőn lelkében megfogamzott az az eszme, hogy népét az egyiptomi rabságból megszabadítsa s gondolkozni kezdett annak megvalósításáról, csak ekkor vette észre, hogy mily nagy akadályokat kell neki leküzdenie, hogy célját elérje. Künn a szabadban, hol a lélek közelebb érzi magát Istenhez, elmerengve gondolkozott a nehéz, de szép föladaton. Lelke most fölemelkedik a remény szárnyain, majd ismét megremeg gyöngesége érzetében. A félelem és remény dúlnak keblében, s midőn hallja az Isteni szót: „Menj el Egyiptomba és szabadítsd ki az én népemet!”, kétségbeesve szól: „Kérlek Uram, ne küldj engem oda, mert nem vagyok ékesen szóló!” Isten fölemeli a

¹ Beköszöntéskor; változtatással más alkalomra is.